

УДК: 343.974 (002.6)

Юрченко Олександр Михайлович – Керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, доктор юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України

Засоби інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності

У статті визначено нагальні проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності, запропоновано напрями удосконалення чинного законодавства у сфері інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, запобігання, протидія, організована злочинність.

Постановка проблеми. Невпинний розвиток інформаційних технологій докорінно змінює політику держави до формування системи національної та міжнародної інформаційної безпеки у сфері протидії організованій злочинності. Постійні зміни інформаційно-комунікаційних технологій, процесу збирання, використання, зберігання та розповсюдження електронної інформації не лише зумовлюють додаткову увагу до таких питань, як захист персональних даних, але й призводять до збільшення кількості кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями за допомогою засобів інформаційних технологій.

На сучасному етапі розвитку глобалізованого інформаційного суспільства організована злочинність набуває більш масових масштабів і становить загрозу національній безпеці та національним інтересам багатьох держав світу, а підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності вимагає подальшого вдосконалення методів протидії на основі використання сучасних інформаційних технологій та подальшої розробки й впровадження новітніх автоматизованих систем, або, інакше кажучи, інфор-

© О. М. Юрченко, 2013

маційного забезпечення. Саме інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності дозволяє: 1) постійно підвищувати рівень ефективності керівництва підрозділами правоохоронних органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю; 2) знижувати вплив суб'єктивних факторів на процес прийняття рішень щодо заходів протидії даному виду злочинності; 3) здійснювати контроль за дотриманням працівниками правоохоронних органів законодавства під час проведення оперативно-розшукових заходів; 4) повніше використовувати електронні фонди і джерела інформації з метою протидії організованим кримінальним правопорушенням, швидше розшукувати небезпечних злочинців; 5) здійснювати раціональну розстановку сил і засобів правоохоронних органів у процесі протидії організованій злочинності; 6) ефективніше взаємодіяти у процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями; 7) підвищувати якість розроблення відомчих підзаконних нормативно-правових актів.

Таким чином, для юридичної науки актуальним є питання сучасних засобів інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності. Незважаючи на те, що в доктрині адміністративного, інформаційного та кримінального права, кримінології дослідження інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності є досить поширеним, аналіз їх засобів не розкривається або дається недостатньо чітко, що зумовлює постановку проблеми дослідження.

Стан дослідження. У вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі аналізу заходів протидії організованій злочинності завжди приділялася значна увага, оскільки такі злочини заподіюють значну шкоду суспільним відносинам, що охороняються нормами закону про кримінальну відповідальність. У різні роки дослідженням сутності інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності займалися такі вчені, як О. М. Бандурка, В. М. Бутузов, В. Д. Гавловський, О. Г. Кальман, В. В. Коваленко, О. В. Копан, В. А. Ліпкан, А. І. Марущак, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. С. Цимбалюк та інші.

Можна констатувати, що праці зазначених науковців присвячені теоретичному аналізу різних аспектів злочинів, учинених організованими групами та злочинними організаціями, принципів діяльності правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності, у той же час динамічна зміна інформаційних технологій не дає можливості розраховувати на остаточне й однозначне вирішення питання щодо засобів інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності. Саме це й обумовлює мету даної статті – визначити засоби інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності.

Виклад основного матеріалу. В процесі боротьби з організованою злочинністю необхідно враховувати основні етапи процесу протидії структурними підрозділами правоохоронних органів організованій злочинності. Як відомо, можна виділити три основні етапи процесу протидії організованій злочинності: 1) збір та обробка інформації щодо потенційних загроз і проявів організованої злочинності; 2) аналіз інформації щодо потенційних загроз і проявів організованої злочинності; 3) прийняття керівних рішень з метою вжиття ефективних інформаційно-правових заходів протидії організованій злочинності. Як бачимо, серед них аналіз займає проміжне місце.

Звідси випливає, що інформаційне забезпечення аналізу є складовою системи інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності, тому що аналіз – елемент, необхідний етап процесу протидії даному виду злочинності. Основна відмінність аналізу від інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності полягає в тому, що останнє отримує не лише дані на основі збору та обробки інформації щодо потенційних загроз і проявів організованої злочинності, а й результати аналізу. Іншими словами, інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності включає аналіз.

Беручи до уваги вищезазначене, можна дати визначення поняттю інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності. Так, інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності – це автоматизована система даних і способів їх обробки, що дають змогу виявити реальний стан організованої злочинності в державі чи на території конкретної адміністративно-територіальної одиниці України, а також визначити причини та умови, що сприяють проявам даного виду злочинності з метою визначення її тенденцій для ефективного здійснення необхідних заходів щодо її попередження чи протидії.

Формування інформаційної бази даних у сфері протидії організованій злочинності здійснюється з урахуванням певних вимог. До загальних вимог належать: достовірність інформації щодо потенційних загроз і проявів організованої злочинності, необхідність і достатність її обсягу, своєчасність передачі й подання з метою швидкого, повного та об'єктивного застосування заходів у сфері протидії організованій злочинності. Порядок переліку названих вимог не залежить від значення. Вищезазначені загальні умови формування інформаційної бази даних у сфері протидії організованій злочинності є рівнозначними, і недотримання кожної з них призводить до негативних наслідків у сфері протидії даному виду злочинності.

Слід зазначити, що закономірність інформації щодо потенційних загроз і проявів організованої злочинності, її адекватність, визначають достовірність результатів аналізу, правильність, обґрунтованість ви-

сновків і пропозицій у сфері протидії організованій злочинності. Використання в аналізі недостовірних даних чи їх викривлення спотворює уявлення про реальний стан та тенденції організованої злочинності й призводить до застосування помилкових заходів попередження чи протидії даному виду злочинності. Тому вся інформація, яка буде використовуватися у процесі аналізу стану організованої злочинності, має бути ретельно перевірена.

Дотримання умов необхідності та достатності для визначення заходів протидії організованій злочинності має подвійне значення. Умова необхідності означає, що для ефективної протидії цьому негативному явищу потрібно мати всю необхідну для цього інформацію щодо потенційних загроз і проявів організованої злочинності як в нашій державі, так і в зарубіжних країнах. Недостатність даних про стан і тенденції організованої злочинності може призвести до непідтверджених, помилкових рішень щодо застосування інформаційно-правових заходів протидії організованій злочинності.

Також працівникам правоохоронних органів, які здійснюють аналітичну діяльність, слід мати на увазі, що небажаним також є надлишок інформації, бо, по-перше, при затратах на збір і обробку зайвих даних зростають загальні витрати бюджетних коштів на протидію організованої злочинності, а, по-друге, збільшується період використання даних і проведення аналізу, що також призводить до несвоечасності застосування заходів протидії організованій злочинності.

Обсяг необхідної й достатньої інформації визначають залежно від покладеного завдання і результатів проведеного аналізу стану та тенденцій організованої злочинності. Для здійснення аналізу з метою виявлення напрямів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності потрібно більше вхідної інформації, ніж при оцінюванні стану даного виду злочинності чи кількості виявлених кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями. Як правило, менші обсяги інформації використовують для проведення оперативного аналізу проявів організованої злочинності, ніж при здійсненні періодичного кінцевого аналізу.

Вимоги щодо своєчасності реєстрації і передачі інформації щодо потенційних загроз і проявів організованої злочинності пов'язані з необхідністю скорочення розриву в часі між виявленими фактами організованої злочинності та застосуванням ефективних заходів, спрямованих на протидію організованій злочинності. Несвоечасність інформації знижує ефективність заходів протидії організованій злочинності. У таких випадках затрати на збір і обробку даних, на проведення аналізу та підготовку рішень щодо застосування конкретних заходів протидії організо-

ваній злочинності не дають належного результату у вигляді зменшення кількісних та якісних показників проявів організованої злочинності.

Конкретні терміни збирання інформації визначають у залежності від завдань, які покладені на правоохоронні органи у сфері протидії організованій злочинності, а також від способів реєстрації і передачі даних. Найчастіше застосовують такі терміни збирання інформації у сфері протидії організованій злочинності: дні, тижні, декади, місяці, квартали, роки.

Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності має відповідати таким принципам: цілісність, вірогідність, контроль, захист від несанкціонованого доступу, єдність і гнучкість, стандартизація та уніфікація, адаптивність, мінімізація введення й виведення інформації. Цілісність – це здатність автоматизованих даних задовольняти принцип повного узгодження, точності, доступності й достовірності відображення реального стану організованої злочинності як у державі, так і на території конкретної адміністративно-територіальної одиниці України.

Використання інформаційних технологій у процесі обробки інформації суттєво розширює можливості аналізу стану та тенденцій організованої злочинності: підвищує його оперативність; розширює базу для підготовки різних варіантів заходів протидії; сприяє зростанню якості самого аналізу за рахунок проведення детальнішого аналізу, розширення факторних моделей і використання (за необхідності) методів моделювання та прогнозування.

Одним із головних компонентів інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності є автоматизовані банки даних. Вони виконують такі функції: введення, накопичення, зберігання, поновлення, інтегрована обробка й видавання інформації, необхідної для застосування заходів протидії організованій злочинності.

Особливістю автоматизованих банків даних є підвищення ефективності функціонування інформаційних технологій за рахунок раціональної організації та використання даних у процесі їх обробки. Основними вимогами до автоматизованих банків даних є: багаторазове використання даних за одноразового їх введення до системи; мінімальне дублювання; можливість розширення й поновлення; швидкий доступ до даних і їх захист, інтеграція даних для використання у сфері протидії організованій злочинності.

Таким чином, інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності відіграє важливу роль, адже дає можливість проводити автоматизований збір, обробку та зберігання інформації. За допомогою налагодженого інформаційного забезпечення здійснюються ефективні заходи з протидії організованій злочинності.

Слід зазначити, що відповідно до п. 3 Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, проблему протидії організованій злочинності передбачається розв'язати шляхом: суттєвого поліпшення стану інформаційного забезпечення діяльності, пов'язаної із протидією організованій злочинності, впровадження сучасних інформаційних систем і технологій у зазначену діяльність; інформаційної, наукової, організаційної і матеріально-технічної підтримки органів, установ та організацій з питань протидії організованій злочинності [1].

На виконання положень даної Концепції, а також з метою ефективної взаємодії правоохоронних органів у сфері інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності можна створити Єдиний інформаційний центр з питань протидії організованій злочинності. Так, основним завданням такого Єдиного інформаційного центру може бути одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, необхідної для належної взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності. При цьому, така інформація не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Крім того, можна запропонувати, щоб Єдиний інформаційний центр з питань протидії організованій злочинності був структурним підрозділом Міністерства внутрішніх справ України, підзвітним і підконтрольним Міністерству внутрішніх справ України. На Міністерство внутрішніх справ України доцільно покласти заходи щодо створення та супроводження програмного забезпечення у сфері діяльності Єдиного інформаційного центру з питань протидії організованій злочинності, яке відповідає б сучасним стандартам збереження і захисту інформації.

Також доцільно внести відповідні зміни до Положення про Міністерство внутрішніх справ України [2], з метою утворення та функціонування Єдиного інформаційного центру з питань протидії організованій злочинності. При цьому необхідну інформацію до Єдиного інформаційного центру з питань протидії організованій злочинності для швидкого, повного та об'єктивного виявлення і розслідування злочину, вчиненого організованою групою та злочинною організацією, повинні надавати Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство доходів і зборів України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України.

Слід зазначити, що засоби, як правова категорія, є інструментами забезпечення будь-якої діяльності у сфері протидії організованій злочинності. Розгляд засобів зумовлений необхідністю формування системи у сфері, що досліджується, реалізації правових механізмів, спрямованих на підвищення ефективності інформаційно-правових заходів

протидії організованій злочинності. Розглянемо засоби інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності детальніше.

Так, правові засоби інформаційного забезпечення заходів протидії організованій злочинності характеризуються сукупністю правових механізмів та прийомів, способів установаження і реалізації повноважень правоохоронними органами, спрямованих на протидію організованій злочинності. Крім того, серед методів правового регулювання інформаційного забезпечення заходів протидії організованій злочинності можна виділити: 1) приписи; 2) заборони; 3) дозволи.

У свою чергу, застосування політичних засобів має сприяти вирішенню наступних проблем: 1) забезпечення цивілізованої політичної боротьби під час проведення виборів; 2) урахування в процесі формування внутрішньої і зовнішньої політики, в тому числі у сфері протидії організованої злочинності, позитивних пропозицій політичних партій чи громадських організацій.

Крім того, інформаційні засоби спрямовані на: 1) формування у населення позитивного сприйняття заходів у сфері протидії організованій злочинності; 2) виявлення внутрішніх і зовнішніх потенційних загроз і проявів організованої злочинності, з цією метою необхідною вбачається їх відповідна правова оцінка на підставі як правових норм чинного законодавства, так і норм міжнародного законодавства; 3) координацію діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів щодо інформування населення про заходи у сфері протидії організованій злочинності.

Інформаційні засоби слід відрізнити від технологічних. Так, технологічні засоби – це сукупність організаційних, інженерно-технічних, криптографічних, спеціальних засобів, спрямованих на формування та ефективне функціонування правового режиму системи інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності.

Важливими є також засоби кадрового забезпечення. Зокрема, засоби кадрового забезпечення – це сукупність способів і прийомів вивчення і розстановки осіб на посадах у правоохоронних органах з урахуванням їх моральних якостей та професійного рівня. Система кадрового забезпечення передбачає постійне оновлення навчальних програм, утворення нових спеціальностей у відомчих навчальних закладах правоохоронних органів з метою підвищення рівня підготовки кадрів для належного інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності.

В умовах глобалізаційних інформаційних процесів, а також збільшення кількості злочинів у інформаційно-телекомунікаційній сфері важливими є також засоби матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Так, засоби матеріально-технічного та фінансового забез-

печення – це економічні засоби, призначені для створення необхідних умов формування і функціонування системи інформаційного забезпечення протидії організованих злочинності.

Висновки. Отже, на підставі теоретичного аналізу та з метою удосконалення правового регулювання питання щодо засобів інформаційного забезпечення протидії організованих злочинності, можна внести зміни до Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” [3]. Зокрема, доцільно шляхом внесення змін доповнити окремою статтею редакцію Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, а саме:

“Стаття 7-1. Інформаційне забезпечення протидії організованих злочинності

1. Інформаційне забезпечення протидії організованих злочинності ґрунтується на автоматизованій системі даних і способів їх обробки, що дають змогу виявити реальний стан організованої злочинності в державі чи на території конкретної адміністративно-територіальної одиниці України, а також визначити причини та умови, що сприяють проявам даного виду злочинності з метою визначення її тенденцій для ефективного здійснення необхідних заходів щодо її попередження чи протидії.

2. Інформаційне забезпечення протидії організованих злочинності повинно відповідати таким принципам: цілісність, вірогідність, контроль, захист від несанкціонованого доступу, єдність і гнучкість, стандартизація та уніфікація, адаптивність, мінімізація введення й виведення інформації.

3. Засобами інформаційного забезпечення протидії організованих злочинності є правові, політичні, інформаційні, засоби кадрового забезпечення, матеріально-технічного та фінансового забезпечення.

4. З метою ефективної взаємодії правоохоронних органів діє Єдиний інформаційний центр з питань протидії організованих злочинності, який підзвітний і підконтрольний Міністерству внутрішніх справ України“.

Список використаних джерел

1. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : Указ Президента України від 21 жовт. 2011 р. № 1000/2011 // Офіц. вісник Президента України. – 2011. – № 29. – Ст. 9.

2. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 383/2011 // Офіц. вісник Президента України. – 2011. – № 29. – Ст. 1222.

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

В статье определены существующие проблемы информационного обеспечения правоохранительных органов в сфере противодействия организованной преступности, предложены направления усовершенствования действующего законодательства в сфере информационного обеспечения противодействия организованной преступности.

The article is about the problems of information support of the law enforcement bodies in contraction of organized crime, the ways of improvement of the legislation in the sphere of information support of contraction of organized crime are given.

Стаття надійшла до редакції журналу 10 вересня 2013 року.